

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Healing the civic body

Forensic investigation and biopolitical strategies in Flemish towns, 1250-1500

Digard, L.F.J.

Publication date

2024

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Digard, L. F. J. (2024). *Healing the civic body: Forensic investigation and biopolitical strategies in Flemish towns, 1250-1500*. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Sources and archives

Archives Municipales de Douai

- AA74, Lettre de Marguerite, comtesse de Flandre, instaurant le tribunal des paiseurs. (1268)
- AA84, Cartulaire « registre T », (1212-1613)
- AA88, Cartulaire « registre QQ », (13th Century)
- AA89, Cartulaire « registre L », (13th Century)
- AA90, Cartulaire « registre OO », (13-15th Centuries)
- AA92, Cartulaire « registre MM », (13th Century)
- AA94, Cartulaire « registre M », (13th Century)
- AA97, Registre aux édits, (1231-1617)
- BB29, Registre d'échevinage, (1402-1571)
- BB39, Liste et serments des baillis de Douai, (1368-1720)
- CC206, Comptes de la ville, (1400-1401)
- CC223, Comptes de la ville, (1454-1455)
- FF32, Conflit de juridiction entre la ville et le Temple, (1431)
- FF287, Registre des Paiseurs, (1401-1477)
- FF385, Sentences criminelles des échevins, 163 fol. (1387-1397)
- FF681, Chirographe, (1377)

Archives Départementales de la Côte d'Or

- B486, Compte rendu d'une séance du Grand Conseil de Gand, (1430)

Rijksarchief te Gent

- Saint Jacobskerkarchief 649, Renteboek, (1436)

Stadsarchief Antwerp

- GA#4077, Barbiers en Chirurgijns, (1454-1787)
- GA#4513, Medicijnen Ordonnantien, rekwesten, processtukken, (1499-1799)

Stadsarchief Brugges

- 367, Ambachten, Chirurgijns, (1297-1909)
- 203, Groenenbouc A, (1408-1458)
- 120, Hallengeboden, 1, (1490)
- 261, Stadsrekeningen, (1293-1294)

Stadsarchief te Ghent

- Reeks 330, Zoendincboucen 1-10, (1350-1400)
- Reeks 400, Stadsrekeningen 16, (1446).
- Reeks 108, Voorgeboden, 2 (1402-1436).

Stadsarchief Leiden

- 0508, Correctieboek C, (1487)

Stadsarchief Mechelen

A.5-A.5.1-0673-II-B-12, Ordonnantie van de Magistraat van Mechelen, (1554)

A.5-A.5.1-0632-I, Barbiers- en chirurgijnsambacht, Regelgeving en
besluitvorming (1421-18th century)

S. I, Stadsrekeningen, 193, (1517-1518)

Printed primary sources

- Aquinas, Thomas. *Liber contra Impugnates Dei Cultum et Religionem*. Translated by John Procter. London: Sands and Co., 1902.
- . *Summa theologica: Latin Text and English Translation, Introductions, Notes, Appendices, and Glossaries*. 61 vols. New York: Blackfriars, 1964–81.
- Aristotle. *Aristotle's Nicomachean Ethics*. Translated and edited by Robert C. Bartlett, and Susan D. Collins. Chicago: The University of Chicago Press, 2012.
- . *Art of Rhetoric*. Translated by John Henry Freese, revised by Gisela Striker. Cambridge: Harvard University Press, 2020.
- Augustine of Hippo. *The City of God*. Translated by William Babcock. New York: New City Press, 2012.
- Broeckx, M. C. ed., *La chirurgie de Maître Jehan Yperman*. Antwerp: J-E Buschmann, 1863.
- . *Canon and decrees of the Council of Trent*. Translated by Theodore Buckley. London: George Routledge and Co., 1851.
- De Damhouder, Joos. *Practycke ende handbouck in criminele zaeken, verchiert met zommeghe schoone figuren en beilde ter materie dienende*. Edited by Jos Monballyu, and Jozef Dauwe. Roeselare: Den Wijngaert, 1981.
- De Sagher, Emile and Guillaume Des Marez, eds. *Comptes De La Ville D'ypres De 1267 à 1329*, 2 vols. Bruxelles: Kiessling, 1909.
- Gheldolf, Albert Eugène, Louis De Hondt, and Adolphe Du Bois, eds. *Coutume De La Ville De Gand*. Bruxelles: Gobbaerts, 1868.
- Gilliodts Van Severen, Louis, ed. *Coutumes des pays et comté de Flandre: Quartier d'Ypres. Tome 1, Coutume de la ville d'Ypres*. Brussels: Goemaere, 1908.
- . *Coutume De La Ville De Bruges*. Brussels: Gobbaerts, 1874.
- Nicholas, David and Walter Prevenier, eds. *Gentse stads- en baljuwsrekeningen: 1365-1376*. Brussels: Paleis der Academiën, 1999.
- Richard of Saint-Victor. *The Twelve Patriarchs, The Mystical Ark, and Book Three of the Trinity*. Translated by Grover A. Zinn. London: SPCK, 1979.
- Roisin, Jean, ed. *Franchises, lois et coutumes de la ville de Lille: Ancien manuscrit à l'usage du siège échevinal de cette ville, contenant un grand nombre de chartes et de titres historique concernant la Flandre*. Lille: Vanackere, 1842.
- Scellinck, Thomas. *De "Boec van Surgien" van Thomas Scellinck*, Edited by Evert C. van Leersum. Den Haag: Standaard, 1998.
- van Boendale, Jan. *Der Leken Spiegel*. Edited by Matthias de Vries. Leiden: D. du Mortier en Zoon, 1844.
- Vogel, Franz Adam, ed. *Code criminel de l'empereur Charles V, vulgairement appelé la Caroline, contenant les loix qui sont suivies dans les*

Jurisdictions criminelles de l'Empire, et à l'usage des Conseils de guerre des troupes suisses. Zug: Schell, 1743.

Yperman, Jan. *De "Cyrurgie" van Meester Jan Yperman. Naar de handschriften van Brussel, Cambridge, Gent en Londen uitgegeven.* Edited by Evert C. van Leersum. Leiden: A.W. Sijthoff, 1912.

Secondary sources

- Agresta, Abigail. *The Keys to Bread and Wine: Faith, Nature, and Infrastructure in Late Medieval Valencia*. Ithaca: Cornell University Press, 2022.
- Archambeau, Nicole. *Souls under Siege: Stories of War, Plague, and Confession in Fourteenth-Century Provence*. Ithaca: Cornell University Press, 2021.
- Aries, Philippe. *Centuries of Childhood*. New York: Vintage, 1962.
- Arnade, Peter. *Realms of Ritual: Burgundian Ceremony and Civic Life in Late Medieval Ghent*. Ithaca: Cornell University Press, 1996.
- Ballester, Luis García. "On the Origin of the 'Six Non-Natural Things' in Galen." In *Galen und das hellenistische Erbe*, edited by Jutta Kollesch and Diethard Nickel, 105–15. Stuttgart: Franz Steiner, 1993.
- Bartlett, Robert. "Symbolic Meanings of Hair in the Middle Ages." *Transactions of the Royal Historical Society* 4 (1994), 43-60.
- Bildhauer, Bettina. *Medieval Blood*. Cardiff: University of Wales Press, 2005.
- Blanshei, Sarah R. *Politics and Justice in Late Medieval Bologna*. Leiden: Brill, 2010.
- Blockmans, Frans. "Een patricische Veete te Gent op het einde der XIIIe eeuw (vóór 1293 tot 10 Juni 1306)." *Bulletin de la Commission royale d'histoire. Académie royale de Belgique* 99 (1935): 573-692.
- Blockmans Wim and Walter Prevenier. "Armoede in de Nederlanden van de 14e tot het Midden van de 16e eeuw: Bronnen en Problemen." *Tijdschrift voor geschiedenis*, 88 (1975): 501-538.
- Blockmans, Wim. "Het wisselingsproces van de Gentse schepenen tijdens de 15de eeuw." *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* 41 (1987): 75-96.
- Bonfield, Christopher, A. "The *Regimen Sanitatis* and Its Dissemination in England, c. 1348-1550." PhD Diss., University of East Anglia, 2006.
- Boone, Marc and Jelle Haemers. "'The Common Good': Governance, Discipline and Political Culture." In *City and Society in the Low Countries, 1100-1600*, edited by Bruno Blondé et al., 93–127. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
- Boone, Marc and Walter Prevenier, eds. *Drapery Production in the Late Medieval Low Countries: Markets and Strategies for Survival (14th-16th Centuries)*. Leuven: Garant, 1993.
- Boone, Marc. "Openbare diensten en initiatieven te Gent tijdens de late Middeleeuwen (14de-15de Eeuw)." in *L'initiative publique des communes en Belgique: fondements historiques (Ancien Régime)*, 71-114. Brussels: Credit Communal de Belgique, 1984.
- . *Geld en Macht: De Gentse Stadsfinanciën En De Bourgondische Staatsvorming (1384-1453)*. Gent: Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde, 1990.

- . “Les gens de métiers à l’époque corporative à Gand et les litiges professionnels (XIVe-XVe siècles).” In *Statuts individuels, statuts corporatifs et statuts judiciaires dans les villes européennes (moyen âge et temps modernes)*, edited by Marc Boone and Marteen Prak, 23-47. Leuven, Apeldoorn: Garant, 1996.
- . “Droit de Bourgeoisie et Particularisme Urbain Dans La Flandre Bourguignonne et Habsbourgeoise (1384-1585).” *Revue Belge de Philosophie et d’Histoire* 74, n°3-4 (1996): 707–26.
- . “La Construction d’un Republicanisme Urbain. Enjeux de la Politique Municipale dans les Villes Flamandes au Bas Moyen-Âge.” In *Enjeux et expressions de la politique municipale (XIIIe-XXe siècles). Actes de la 3e table ronde internationale du Centre de Recherches Historiques sur la Ville*, edited by Denis Menjot and Jean-Luc Pinol, 41–60. Paris : L’Harmattan, 1997.
- . “Het 'charter van Senlis' (november 1301) voor de stad Gent. Een stedelijke constitutie in het spanningsveld tussen vorst en stad (met uitgave van de tekst).” *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* 57 (2003): 1-45.
- . “‘Armes, courses, assemblees et commocions.’ Les gens de métiers et l’usage de la violence dans la société urbaine flamande à la fin du Moyen Âge.” *Revue du Nord* 359 (2005): 7-33.
- . “‘Les anciennes démocraties des Pays-Bas ?’. Les corporations flamandes au bas moyen age (xive-xvie siècles): Intérêts économiques, enjeux politiques et identités urbaines.” *Tra Economia e Politica : Le Corporazioni nell’Europa Medievale, Ventesimo Convegno Internazionali Di Studi* 20 (2007): 187-228.
- . *À la recherche d’une modernité civique: la société urbaine des anciens Pays-Bas au bas Moyen Âge*. Brussels: Université de Bruxelles, 2010.
- . “La Représentation Politique dans les Villes Flamandes du Bas Moyen Âge : Limites et Possibilités des ‘Anciennes Démocraties des Pays-Bas.’” In *Consensus et Représentation : Actes Du Colloque Organisé En 2013 à Dijon Par SAS*, edited by Jean.-Pierre Genet et al. 421–450. Paris, Rome : Publications de la Sorbonne, Ecole Française de Rome, 2017.
- Bourdieu, Pierre. “Le capital social.” *Actes de la recherche en sciences sociales* 31 (1980): 2-3.
- Brewer, Derek. “The Compulsions of Honour.” In *From Arabye to Engeland : Medieval Studies in Honour of Mahmoud Manzalaoui*, edited by Christa Canitz and Gernot Rudolf Wieland, 75-92. Ottawa: University of Ottawa Press, 2000.
- Butler, Sara. *The Language of Abuse: Marital Violence in Later Medieval England*. Leiden: Brill, 2007.
- . *Forensic Medicine and Death Investigation in Medieval England*. New York: Routledge, 2015.

- Buylaert, Frederik, Jan Dumolyn and Jelle Haemers. "The Politics of Factional Conflict in Late Medieval Flanders." *Historical Research* 85 (2012): 13-31.
- Camphuijsen, Frans. "'In hemde ende in broeck.' The Performance of Justice in Late Medieval Utrecht." In *La permission et la sanction. Théories légales et pratiques du théâtre*, edited by Katell Lavéant and Marie Bouhaïk-Gironès, 232-34. Paris: Garnier, 2016.
- Carey, Hilary, M. "Astrological Medicine and the Medieval English Folded Almanac." *Social History of Medicine* 17, n°3 (2004): 345–63.
- Carraway Vitiello, Joanna. "Forensic Evidence, Lay Witnesses and Medical Expertise in the Criminal Courts of Late Medieval Italy." In *Medicine and the Law in the Middle Ages*, edited by Wendy Turner and Sarah Butler, 133-156. Leiden: Brill, 2014.
- Chiarelli, Leonard. "Muslim Sicily and the Beginnings of Medical Licensing in Europe." *Journal of the Islamic Medical Association of North America*, 31, n°2 (1999): 79-82.
- Chiffolleau, Jaques. *La comptabilité de l'au-delà: les hommes, la mort et la religion dans la région d'Avignon à la fin du Moyen Age*. Rome: Ecole Française de Rome, 1980.
- Colson, Justin and Robert Ralley. "Medical Practice, Urban Politics and Patronage: The London 'Commonalty' of Physicians and Surgeons of the 1420s." *The English Historical Review*, 130, n°546 (2015): 1102–1131.
- Coomans, Janna. *Community, Urban Health and Environment in the Late Medieval Low Countries*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
- Coomans Janna and Bente Marschall. "The Biopolitics of Childhood: Miracles and Misadventures in the Late Medieval Netherlands." (forthcoming, *Journal of Medieval History*).
- Cosman, Madeleine. "Medieval Medical Malpractice: the Dicta and the Dockets." *Bulletin of the New York Academy of Medicine* 49, n°1 (1973): 22-46.
- Crisciani, Chiara. "Éthique des *consilia* et de la consultation: à propos de la cohésion morale de la profession médicale (xiiie-xive siècles)." *Médiévales* 46 (2004): 23-44.
- Crombie, Laura. "Craft Guild Ideology and Urban Literature: The Four Crowned Martyrs and the Lives of Saints Nazarius and Celsus as Told by the Masons' Guild of Fifteenth-Century Ghent." *Urban History* 45, n°3 (2018): 404-25.
- Dauven Bernard and Xavier Rousseau, ed. *Préférant Miséricorde à Rigueur de Justice: Pratiques de la Grâce (XIIIe-XVIIe siècles)*. Louvain-la-Neuve: Presses universitaires de Louvain, 2017.
- de Hemptinne, Thérèse and Walter Prevenier. "Les actes urbains, témoins d'une conscience identitaire. Instruments de décision politique et de contrôle

- social en Flandre, à Gand en particulier (XIVe-XVe siècles).” *Histoire urbaine* 35, n°3 (2012): 13-30.
- de Mause, Lloyd. *The History of Childhood*. New York: Psychohistory Press, 1974.
- De Meyer, Isaac J. *Analectes médicaux ou recueil de faits qui ont rapport à l'art de guérir et qui se sont passés dans le ressort de la ville et du Franc de Bruges*. Bruges: Vanhee-Wante, 1851.
- De Munck, Bert, Piet Lourens and Jan Lucassen. “The establishment and distribution of craft guilds in the Low Countries, 1000-1800.” In *Craft Guilds in the Early Modern Low Countries*, edited by Catharine Lis, Hugo Soly, and Maarten Prak, 40-82. London: Routledge, 2006.
- De Munck, Bert. *Guilds, Labour and the Urban Body Politic: Fabricating Community in the Southern Netherlands, 1300-1800*. London: Routledge, 2017.
- de Pauw, Napoléon. “La vie intime en Flandre au moyen âge d'après des documents inédits.” *Bulletin de la Commission royale d'histoire. Académie royale de Belgique* 82 (1913): 1-96.
- De Renzi, Silvia. “Medical Expertise, Bodies, and the Law in Early Modern Courts.” *Isis*, 98, n°2 (2007): 315–322.
- De Smet, Joseph. “Les keures inédites du plus anciens livre de Keures de la ville d’Ypres.” *Bulletin de la Commission Royale* 94 (1930): 389-482.
- Dean, Trevor. *Crime in Medieval Europe 1200-1550*. London: Routledge, 2001.
- Delumeau, Jean. *Sin and Fear: The Emergence of a Western Guilt Culture, 13th-18th Centuries*. Translated by Eric Nicholson. New York: St. Martin's Press, 1990.
- Dekoster, Kevin. “The Anatomy of a Medico-Legal System. Medical Practitioners and the Investigation of Suspicious Deaths in Early Modern Flanders.” In *C@hiers du CRHiDI. Histoire, droit, institutions, société* 43 (2021) <https://popups.uliege.be/1370-2262/index.php?id=1332>.
- . “Dissecting Violence. Autopsy, Medical Expertise and Criminal Justice in Early Modern Flanders.” *Social History of Medicine* 34, no.1 (2021): 285-304.
- Demaitre, Luke. *Leprosy in premodern medicine. A malady of the whole body*. Baltimore: John Hopkins University Press, 2007.
- Demets, Lisa and Jan Dumolyn. “Urban Chronicle Writing in Late Medieval Flanders: The Case of Bruges during the Flemish Revolt of 1482-1490.” *Urban History* 43, n°1 (2016): 28-46.
- Derville, Alain “Les échevins de Douai (1228-1527).” *La Sociabilité urbaine en Europe Nord-Ouest du XIVe au XVIIIe siècle (Mémoires de la Société centrale d'Agriculture, Sciences Arts du Département du Nord)* 8 (1984), 39-48.

- Destemberg, Antoine. *De l'usage de l'honneur en histoire medievale*. Menestrel (2018) <http://www.menestrel.fr/?De-l-usage-de-l-honneur-en-Histoire-medievale>.
- Duby, Georges. *Le chevalier, la femme et le prêtre*. Paris: Hachette, 1981.
- Dupont, Guy. "Le temps des compositions: Pratiques judiciaires à Bruges et à Gand du XIVe au XVIe siècle." In *Amender, sanctionner et punir: Histoire de la peine du Moyen Âge au XXe siècle*, edited by Marie-Amélie Bourguignon, Bernard Dauven, and Xavier Rousseaux, 15-47. Louvain-la-Neuve : Presses universitaires de Louvain, 2012.
- Dwyer, Philipp and Mark Micale, eds. *The Darker Angels of Our Nature: Refuting the Pinker Theory of History and Violence*. London: Bloomsbury Academic, 2022.
- Elias, Norbert. *The Civilizing Process: The History of Manners*. New York: Urizen Books, 1978.
- England, Izhak. *Corrective and Distributive Justice: From Aristotle to Modern Times*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Espinas, Georges. "Les Guerres Familiales dans la Commune de Douai aux XIIIème et XIVème siècles les Trêves et les Paix." *Nouvelle Revue Historique de Droit Français et Étranger* 23 (1899): 415-49.
- . *La vie Urbaine de Douai au Moyen-Âge*. Paris: Picard, 1913.
- . *Les origines du droit d'association dans les villes de l'Artois et de la Flandre française jusqu'au début du XVIe siècle*. Lille: Raoust, 1941.
- Feller, Laurent. "Introduction." In *Expertise et Valeur des Choses au Moyen-Âge II: Savoirs, Ecritures, Pratiques*, edited by Claude Denjean and Laurent Feller, 13-21. Madrid: Casa de Velázquez, 2001.
- Ferente, Serena. "Women and the state." In *The Italian Renaissance State*, edited by Andrea Gamberini and Isabella Lazzarini, 345 - 367. Cambridge University Press, Cambridge, 2012.
- Foucault, Michel. *Surveiller et punir, naissance de la prison*. Paris: Gallimard, 1975.
- . *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-79*, edited by Michel Senellart. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Gauvard, Claude and Andrea Zorzi, eds. *La Vengeance en Europe. XIIe-XVIIIe siècle*. Paris: Publications de la Sorbonne, 2015.
- Gauvard, Claude. *De Grace Especial: Crime, État et Société en France à la Fin du Moyen Age*. Paris: Publications de la Sorbonne, 1991.
- Geltner, Guy. *Flogging Others: Corporal Punishment and Cultural Identity from Antiquity to the Present*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2014.
- . *Roads to Health: Infrastructure and Urban Wellbeing in Later Medieval Italy*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2019.
- Gentilecore, David. "Charlatans, the Regulated Marketplace and the Treatment of Venereal Diseases in Italy." In *Sins of the Flesh, Responding to*

- Sexual Diseases in Early Modern Europe*, edited by Kevin Siena, 57-78. Toronto: Center for Reformation and Renaissance studies, 2005.
- Gilissen, John. "Puissance paternelle et majorité émancipatrice dans l'ancien droit de la Belgique et du nord de la France." *Revue Historique de Droit Français et Étranger* 37 (1960): 5-57.
- Ginzburg, Carlo, John Tedeschi, and Anne C. Tedeschi. "Microhistory: Two or Three Things That I Know about It." *Critical Inquiry* 20, n°1 (1993): 10-35.
- Green, Karen and Constant J. Mews, eds. *Healing the Body Politic : the Political Thought of Christine de Pizan*. Turnhout: Brepols, 2005.
- Green, Monica H. "Documenting Medieval Women's Medical Practice." In *Practical Medicine from Salerno to the Black Death*, edited by Luis García-Ballester, Roger French, Jon Arrizabalaga, and Andrew Cunningham, 322-52. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- . "Gendering the History of Women's Healthcare." *Gender & History* 20 (2008): 487-518.
- Haemers, Jelle and Wouter Ryckbosch. "A Targeted Public: Public Services in Fifteenth-Century Ghent and Bruges." *Urban History* 37, n°2 (2010): 203-25.
- Hanawalt, Barbara. "Violent Death in Fourteenth- and Early Fifteenth-Century England." *Comparative Studies in Society and History* 18, n° 3 (1976): 297-320.
- . *Crime and Conflict in English Communities: 1300-1348*. Cambridge: Harvard University Press, 1979.
- . "Medieval English Women in Rural and Urban Domestic Space." *Dumbarton Oaks Papers* 52 (1998): 19-26.
- Hannaway, Caroline. "Environment and Miasmata." In *Companion Encyclopedia of the History of Medicine*, edited by Walker F. Bynum and Roy Porter, 292-308. London and New York: Routledge, 1993.
- Howell, Martha. *Women Production and Patriarchy in Late Medieval Cities*. Chicago: University of Chicago Press, 1986.
- . "Weathering Crisis, Managing Change: the Emergence of a New Socioeconomic Order in Douai at the End of the Middle Ages." In *Drapery Production in the Late Medieval Low Countries: Markets and Strategies for Survival (14th-16th Centuries)*, edited by Marc Boone and Walter Prevenier, 85-121. Leuven: Garant, 1993.
- . "Citizen Clerics in Late Medieval Douai." In *Statuts Individuels, Statuts Corporatifs et Statuts Judiciaires dans les Villes Européennes (Moyen-Âge et Temps Modernes)*, edited by Marc Boone and Marteen Prak, 11-22. Leuven, Apeldoorn: Garant, 1996.
- . *The Marriage Exchange: Property, Social Place and Gender in Cities of the Low Countries, 1300-1550*. Chicago : University of Chicago Press : 1998.

- . “The Problem of Women’s Agency in Late Medieval and Early Modern Europe.” In *Women and Gender in the Early Modern Low Countries, 1500–1750*, edited by Sarah J. Moran and Amanda C. Pipkin, 21-31. Leiden: Brill, 2019.
- Hutton, Shennan. *Women and Economic Activities in Late Medieval Ghent*. New York: Macmillan, 2011.
- Jansen, Katherine Ludwig. *Peace and Penance in Late Medieval Italy*. Princeton: Princeton University Press, 2018.
- Jouanna, Jacques. “The Birth of Western Medical Art.” In *Western Medical Thought from Antiquity to the Middle Ages*, edited by Mirko D. Grmek and Bernardino Fantini, translated by Antony Shugar, 22-71. Cambridge: Harvard University Press, 1998.
- Kadens, Emily. “The Medieval Law Merchant: The Tyranny of a Construct.” *Journal of Legal Analysis* 7, n°2 (2015): 251-89.
- Kaye, Joel. *A History of Balance, 1250–1375: The Emergence of a New Model of Equilibrium and Its Impact on Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Kelleher, Marie. “Later medieval law in community context.” In *The Oxford Handbook of Women and Gender in Medieval Europe*, edited by Judith Bennett and Ruth Karras, 133-47. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Kempshall, Mathew. *The Common Good in Late Medieval Political Thought*. Oxford: Clarendon Press, 1999.
- Kittell, Ellen, E. and Kurt Queller. “Guardianship over Women in Medieval Flanders: A Reappraisal.” *Journal of Social History* 31, n°4 (1998): 897–930.
- . “The construction of women's social identity in medieval Douai: Evidence from identifying epithets.” *Journal of Medieval History* 25, n°3 (1999): 215-227.
- . “‘Whether man or woman’: Gender Inclusivity in the Town Ordinances of Medieval Douai.” *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 30, n°1 (2000): 63-100.
- . “‘Half as much as a man?’ Gender ideology and practice in medieval Flanders.” *Journal of Women’s History* 23, n°1 (2011): 132-154.
- . “Wives and widows in medieval Flanders.” *Social History* 41, n°4 (2016): 436-54.
- Klemetilä, Hannele. *Epitomes of Evil: Representations of Executioners in Northern France and the Low Countries in the Late Middle Ages*. PhD diss., University of Amsterdam, 2005.
- Knuuttila, Simo. “The emotion of shame in medieval philosophy.” *Spaziophilosophico* 5 (2012): 243-49.
- Kroeze, Ronald, André Vitória and Guy Geltner, eds. *Anticorruption in History: From Antiquity to the Modern Era*. Oxford: Oxford University Press, 2018.

- Lamberts, Emiel and Jan Roegiers, eds. *Leuven University 1425-1985*. Leuven: Leuven University Press, 1990.
- Lancy, David, F. "Children as a Reserve Labor Force." *Current Anthropology* 56 (2015): 545-68.
- Langum, Virginia. *Medicine and the Seven Deadly Sins in Late Medieval Literature and Culture*. New York: Palgrave Macmillan, 2016.
- Lee, Ellen and Johanna Motzkau. "Navigating the Bio-Politics of Childhood." *Childhood* 18 (2011): 7-19.
- Lefebvre, Jean-Luc. "Prud'hommes et bonnes gens dans les sources flamandes et wallonnes du Moyen Âge tardif ou l'éligibilité dans la fonction publique médiévale (2e partie)." *Le Moyen Age* 153, n°3-4 (2002): 457-79.
- Lis, Catharina and Hugo Soly. *Worthy Efforts: Attitudes to Work and Workers in Pre-Industrial Europe*. Boston, Leiden: Brill, 2012.
- MacKinney, Loren. "Medical education in the Middle Ages." *Cahiers d'histoire mondiale* 2 (1955): 835-61.
- Magnani, Eliana. "Le don au moyen âge. Pratique sociale et représentations perspectives de recherche." *Revue du MAUSS* 19, n°1 (2002): 309-22.
- Mäkinen, Virpi and Heikki Pihlajamäki. "The Individualization of Crime in Medieval Canon Law." *Journal of the History of Ideas* 65, n°4 (2004): 525-42.
- Masset, Youna. "Séminaire « Le prix de l'homme »." *Les Cahiers de Framespa* 9 (2012), <https://doi.org/10.4000/framespa.1265>.
- McVaugh, Michael R. "Surgical education in the Middle Ages." *Dynamis* 20 (2000): 283-304.
- Metzler, Irina. *A Social History of Disability in the Middle Ages: Cultural Considerations of Physical Impairment*. New York: Routledge, 2013.
- Meyerson, Mark, Daniel Thiery, and Oren Falk, eds. *A Great Effusion of Blood: Interpreting Medieval Violence*. Toronto: University of Toronto Press, 2004.
- Nicholas, David. "Crime and punishment in fourteenth-century Ghent." *Revue belge de philologie et d'histoire* 48 (1970): 1141-76.
- Nicoud, Marilyn. "Éthique et pratiques médicales aux derniers siècles du Moyen Âge." *Médiévales* 46 (2004): 5-10.
- . "Formes et Enjeux d'une Médicalisation Médiévale: Réflexions sur les Cités Italiennes (XIIIe-XVe siècles)." *Genèses*, 82, 1 (2011): 7-30.
- Nikichine, Marilyn. *La Justice et la Paix à Douai à la Fin du Moyen Âge* PhD Diss., École Nationale des Chartes, 2005.
- . "Les archives de Douai: Témoins et acteurs de l'autorité judiciaire des échevins." In *Faire jeunesse, rendre justice*, edited by Antoine Destemberg, Yann Potin and Emilie Rosenblieh, 93-102. Paris: Éditions de la Sorbonne, 2015.
- Norbert, Elias. *The Civilizing Process: The History of Manners*. New York: Urizen Books, 1978.

- Ogilvie, Sheila. *The European Guilds: An Economic Analysis*. Princeton: Princeton University Press, 2019.
- Oliver, Lisi. *The Body Legal in Barbarian Law*. Toronto : University of Toronto Press, 2011.
- Pannier, Robert. *Vlaamse almanakken als medisch instrument in de 16de en 17de eeuwse geneeskunde te Brugge*. Brugge: Tijdingen Montanus, 1999.
- Park, Katharine. "Country Medicine in the City Marketplace: Snakehandlers as Itinerant Healers." *Renaissance Studies* 15, n°2 (2001): 104–20.
- Pavan, Elisabeth. "Recherches sur la nuit vénitienne à la fin du moyen âge." *Journal of Medieval History* 7, n°4 (1981): 339-56.
- Peristiany, John, G. and Julian Pitt-Rivers. *Honor and Grace in Anthropology*. Cambridge University Press, 2008.
- Phipps, Teresa. "Misbehaving Women." *Historical Reflections/Réflexions Historiques* 43, n°1 (2017): 62-76.
- Pinker, Steven. *The Better Angels of our Nature*. New York: Viking, 2011.
- Prevenier, Walter. "Les sources de la pratique judiciaire en Flandre du XIIe au XVe siècle et leur mise en œuvre par les historiens." in *Pratiques sociales et politiques judiciaires dans les villes de l'Occident à la fin du Moyen Âge*, edited by Jacques Chiffolleau, Claude Gauvard, and Andrea Zorzi, 105-23. Rome: Publications de l'École française de Rome, 2007.
- Prioreschi, Plinio. *A History of Medicine: Medieval medicine*, vol. 5. Omaha: Horatius Press, 1996.
- Pylyser, Luc. *De aktiviteit van de Gentse "paysierders" aan de hand van de zoendingboeken (1350-1360)*. Bachelor Diss., Universiteit Gent, 1966.
- Rawcliffe, Carole. *Urban Bodies: Communal Health in Late Medieval English Towns and Cities*. Woodbridge: Boydell Press, 2013.
- Rigby, Stephen, H. "The Body Politic in the Social and Political Thought of Christine de Pizan (Abridged Version). Part I: Reciprocity, Hierarchy and Political Authority." *Cahiers de recherches médiévales et humanistes* 24 (2012): 461-83.
- Ritchey, Sarah. *Acts of Care: Recovering Women in Late Medieval Health*. Ithaca: Cornell University Press, 2021.
- Robb, Hannah. "Reputation in the fifteenth century credit market; some tales from the ecclesiastical courts of York." *Cultural and Social History* 15, n°3 (2018): 297-313.
- Scott, James, C. *Weapons of the Weak: Everyday forms of Peasant Resistance*. Yale: Yale University Press, 1985.
- Sère, Bénédicte. "Aristote et le bien commun au moyen âge: une histoire, une historiographie." *Revue Française d'Histoire des Idées Politiques* 32 (2010): 277-91.
- Shorter, Edward. *The making of the Modern Family*. New York: Basic Books, 1975.

- Siraisi, Nancy. *Medieval and Early Renaissance Medicine: An Introduction to Knowledge and Practice*. London: University of Chicago Press, 2009.
- Skoda, Hannah. "Violent Discipline or Disciplining Violence?" *Cultural and Social History* 6, n°1 (2009): 9-27.
- Smail, Daniel Lord. "Common violence: Vengeance and inquisition in fourteenth-century Marseille." *Past and Present* 151, n°1 (1996): 28-59.
- . "Hatred as a Social Institution in Late-Medieval Society." *Speculum* 76, n°1 (2001): 90-126.
- . *The Consumption of Justice: Emotions, Publicity, and Legal Culture in Marseille, 1264-1423*. Ithaca: Cornell University Press, 2003.
- Smith, James. *Through the Eye of the Needle: Charity and Charitable Institutions in Medieval Ghent, 1150-1400*. Phd diss. Brown University, 1976.
- Smith, Johnathan, Z. "The bare facts of ritual." *History of Religions* 20 (1980): 112-27.
- Smolar-Meynart, Arlette. "Les guerres privées et la cour des Apaiseurs à Bruxelles au Moyen Âge." *Annales de la Société Archéologique de Bruxelles* 58 (1981): 237-25.
- Spiereburg, Pieter. *The Spectacle of Suffering: Executions and the Evolution of Repression; From a Preindustrial Metropolis to the European Experience*. New York: Cambridge University Press, 1984.
- . "Violence and the Civilizing Process: Does It Work?" *Crime, History & Societies* 5, no. 2 (2001): 87-105.
- Sposato, Peter, W. *That the Practice of Arms is the most excellent": Chivalry, Honor, and Violence in Late Medieval Florence*. Phd diss., University of Rochester, 2014.
- Stabel, Pieter. "Labour Time, Guild Time? Working Hours in the Cloth Industry of Medieval Flanders and Artois (Thirteenth-Fourteenth Centuries)." *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 11 (2014): 27-54.
- Taylor, Craig. *Chivalry and the Ideals of Knighthood in France during the Hundred Years War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Taylor, Gabriele. *Pride, shame and guilt: Emotions of Self-Assessment*. Oxford University Press, 1985.
- Thijs, Alfons, K., L. "Religious and social structure: Religious rituals in pre-industrial trades associations in the Low Countries." In *Craft Guilds in the Early Modern Low Countries*, edited by Catharine Lis, Hugo Soly, and Maarten Prak, 165-82. London: Routledge, 2006.
- Tilley, Lorna *Theory and Practice in the Bioarchaeology of Care*. New York: Springer, 2015.
- Touwaide, Alain. "Therapeutic Strategies: Drugs." In *Western Medical Thought from Antiquity to the Middle Ages*, edited by Mirko D. Grmek and Bernardino Fantini, translated by Antony Shugar, 22-71. Cambridge: Harvard University Press, 1998.

- Treney, Claire and Perigrine Horden. "Madness in the Middle Ages." In *The Routledge History of Madness and Mental Health*, edited by Greg Eghigian, 62-80. London: Routledge, 2017.
- Trivellato, Francesca. "Credit, Honor, and the Early Modern French Legend of the Jewish Invention of Bills of Exchange." *The Journal of Modern History* 84, n°2 (2012): 289-334.
- Turner, Wendy and Sarah Butler, ed. *Medicine and the Law in the Middle Ages*. Leiden: Brill, 2014.
- Van Caenegem, Raoul. *Geschiedenis van het Strafrecht in Vlaanderen van de XIe tot de XIVe eeuw*. Brussel: Paleis der Academien, 1954.
- Van Cauwenbergh, Etienne. *Les pèlerinages expiatoires et judiciaires dans le droit communal de la Belgique au Moyen Âge*. Louvain-la-Neuve: Bureau du Recueil, 1922.
- van Hamme, Hannelore. "Stedelijk particularisme versus vorstelijke centralisatie en hun impact op de bestraffing van criminaliteit in het vijftiende-eeuwse Gent (ca. 1419 - ca. 1480)." *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Nieuwe Reeks* (2001): 135-78.
- van Hee, Robrecht. "The evolution of surgery in the Low Countries during the 16th century." *Sartoniana* 15 (2002): 97-153.
- van Herwaarden, Jan. *Opgelegde bedevaarten: een studie over de praktijk van opleggen van bedevaarten (met name in de stedelijke rechtspraak) in de Nederlanden gedurende de late middeleeuwen (ca. 1300-ca. 1550)*. Assen: Van Gorcum, 1978.
- van Hulle, Hans. *De eeuwige en altijd durende almanak. Conflict tussen realiteit en academische discipline in het stedelijk milieu van de Nederlanden*. Master diss., Universiteit Ghent, 2009.
- Vermeulen, Koen. *Medicijns vander Stad, Towns Physicians at the Crossroads in 16th century Mechelen*. Master diss., Katholieke Universiteit Leuven, 2016.
- Vogel, Cyrille. "Le pèlerinage pénitentiel." *Revue des Sciences Religieuses* 38, n°2 (1964): 113-53.
- Walker Bynum, Caroline. *Wonderful Blood: Theology and Practice in Late Medieval Northern Germany and Beyond*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2007.
- Wallis, Patrick. "Apprenticeship and Training in Premodern England." *The Journal of Economic History* 68, n°3 (2008): 832-61.
- Williams, Graham. "Introduction." In *Cultures of compunction in the Medieval world*, edited by Graham Williams and Charlotte Steenbrugge, 1-14. London: Bloomsbury, 2020.
- Youngs, Deborah. *The Life Cycle in Western Europe, C.1300-C.1500*. Manchester: Manchester University Press, 2006.
- Youngs, Deborah and Simon Harris. "Demonizing the Night in Medieval Europe: A Temporal Monstrosity?" In *The monstrous Middle Ages*,

- edited by Bettina Bildhauer and Robert Mills, 134-54. Toronto: University Press of Toronto, 2003.
- Zemon Davis, Natalie. "poor Relief, Humanism, and Heresy." In *Society and Culture in Early Modern France: Eight Essays by Natalie Zemon Davis*, 34-37. Cambridge: Polity Press, 1987.
- . *Fiction in the Archives: Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-Century France*. Stanford: Stanford University Press, 1987.
- Zorzi, Andrea. "Legitimation and Legal Sanction of Vendetta in Italian Cities from the Twelfth to the Fourteenth Centuries." In *The Culture of Violence in Renaissance Italy*, edited by Samuel K. Cohn and Fabrizio Ricciardelli, 37-48. Florence: Le Lettere, 2011.

Summary

Healing the Civic Body: Forensic Investigation and Biopolitical Strategies in Flemish Towns, 1250-1500

This thesis investigates the biopolitical strategies deployed by Late Medieval Flemish town councils, through the lens of peace procedures. Historians and the public alike have often perceived medieval societies as inherently violent. Yet Flemish town councils actively deployed strategies and infrastructures designed to limit violence and its consequences for their populations, as a way to structure communal living. One of these strategies were peace procedures, a legal process informed by medical knowledge and designed to mediate private conflicts between citizens, by offering financial and honour-related compensations. Conceptually this system evolved from the Germanic principle of Wergild, also known as the ‘price of man’ which defined compensation tariffs for homicides and loss of body parts. Peace procedures included medical professionals in their decision making process, and offered compensations adapted to the specific physical, but also mental health damages incurred during private conflicts. Urban governments could in turn use the knowledge on health produced in this context as a tool of biopower, to limit physical violence and manage their population’s life forces. By doing so, they made use of biopolitical governance technics, defined as using medical knowledge to structure and discipline communal living. Based on the court records produced by peace officers, and on regulations imposed on medical practitioners, this dissertation highlights the role of medical professionals in the biopolitical strategies deployed by Flemish town councils.

Focusing on the Flemish cities of Ghent and Douai, this dissertation first shows how promoting peace and delegitimizing violence aligned with the biopolitical agendas of municipal governments. Through peace procedures, Flemish town councils offered their citizens an alternative to the endless cycle of retaliations caused by interpersonal conflicts. They did so because reducing violence was a way to promote health in support of the city’s economic production and military efforts. Next it demonstrates that the forensic expertise that medical professionals brought to court made peace procedures an efficient tool of biopower. In the context of peace procedures, forensic medical knowledge was a way to legitimize the court’s authority. It also allowed aldermen to allocate shared resources in proportion to their citizens’ participation in common objectives. Finally, this dissertation enlarges its focus to interrogate how the deployment of biopolitical strategies influenced the relationship between medical practitioners and urban governments. Relying on the testimony of specific professionals (whether a profession in general or individual practitioners, i.e. physicians, surgeons and barbers) allowed town councils to identify medical experts, whose knowledge they could also use outside of legal systems. Urban governments could grant monopolies or even policing powers to certain

professions over others, and by doing so influence the medical market active in their cities. This dissertation, by reconstructing the medical discourses and practices that intervened in the context of peace procedures, challenges the idea of medical professionals as passive agents of top-down forms of policing, and complexifies our previous understandings of the agency of medical professionals.

The first chapter locates peace procedures within the legal systems of Ghent and Douai, and highlights the political discourses and strategies that motivated these cities' governments to deploy such a legal structure. Premodern Flemish urban governments used the notion of common good—understood by them as a form of communal living that benefited all members of the community—to define shared goals that in turn justified policing the body and mind of their citizens. Among these objectives, they perceived peace as one of the necessities of the common good. Through social cohesion the governments of Ghent and Douai could limit violence and physical harm among their populations. They deployed peace procedures as a way to delegitimize and offer alternatives to violence. By integrating medical knowledge into these procedures, aldermen promoted a vision of health that focused on labour and productivity, which in turn fulfilled their economic and military objectives. Urban governments perceived economic stability and military strength as crucial to securing privileges within the County of Flanders. These objectives then justified the important human and financial investments made by Douai's and Ghent's governments to deploy peace procedures, which functioned as a court of law, generating various revenues and demanding the regular attention of civil servants. The sentences imposed in the context of these procedures, which aimed to compensate and alleviate, rather than punish and exclude, exemplify their aim to restore health, balance and social cohesion within the community. These objectives made peace procedures attractive to the citizens of Ghent and Douai, who saw in them a true alternative to physical violence, as the number of cases adjudicated every year in Ghent suggests.

The second chapter focuses on the notion of common good, as part of the political discourses used both by municipal governments, and by citizens themselves, to negotiate urban communal living. This concept, when voiced by Flemish town councils, was concerned with the well-being of civic members of the urban community. Citizenship was understood as connected: citizens provided labour, and fulfilled duties, in exchange for benefits and privileges. In Both Ghent and Douai, customs regarding citizenship clarified that only individuals who effectively participated in their city's common objectives could access the benefits associated with citizenship. Yet, in both cities the way authorities perceived and rewarded the labour production of their citizens was influenced by factors such as gender and age. Peace procedures, because they exemplified many

of the privileges associated with citizenship, help uncover how these specific groups were perceived by local authorities. Children, while they effectively produced a form of labour that was valuable to their families, were considered an investment for the future, rather than an active source of production. This still led numerous actors, including municipal authorities to design strategies to protect them from physical harm. Children could also obtain a limited form of citizenship which granted them full access to legal protection and healthcare under the supervision of a guardian. It was only after they reached majority that young individuals could assume an independent legal identity, and claim political representation. The form of citizenship awarded by Ghent's and Douai's governments to women was also quite different from that of adult men. The women of Ghent and Douai achieved a high degree of agency that was reflected by the effective strategies they deployed to support their claims in court. This is testimony to their active participation in labour production which was recognized both by municipal governments and communities. Yet this agency was still partially obscured by patriarchal social structures, which excluded them from guilds and saw their participation as less important than that of men. This chapter shows that by factoring in the productivity of individuals, peace procedures acted as a tool of biopower that could help municipal authorities to better manage communal efforts, and distribute (valuable) benefits.

The third chapter investigates the role of honour and the emotions associated with it, both as a fuel for conflictual interactions, and as a source of humoral imbalance. In late medieval societies, honour acted as a social capital which, when publicly recognized, facilitated the social mobility of its bearer. When challenged, it could be the source of conflicts, and long cycles of violent retaliation. Yet the citizens of Ghent and Douai understood that honour-related conflicts, because they could lead to injuries, fines and social isolation, represented a certain cost. In response, they established strategies to navigate their claims to honour, while efficiently managing their resources, in what scholars have dubbed an economy of honour. Urban authorities, in line with Galenic theories, perceived the passions of the soul awakened by honour and shame as a threat for the health of their communities. Strong emotions could result in physical illness, but also increased the propensity of individuals to resort to violence. Incorporating Christian morality into the honourable sentences they imposed, peace officers endeavoured to influence the emotional state of their population. By doing so, they too promoted health and harmony in their communities, as part of the necessities of the common good. Finally, embedded in these claims to honour, was the same idea of proportional exchange as described in the context of citizenship, which was sometimes conceptualized by Flemish jurists under the notion of *justicia distributiva*. According to this concept, the aldermen of Ghent and Douai should award privileges to an individual proportionally to their contribution to the needs of the community. When applied to honour, *justitia distributiva* could serve to

construct hierarchies of individuals more detailed than the broad categories of citizenship, gender and age. By addressing the honour of their citizens in the context of peace procedure urban governments thus further informed the distribution of resources and privileges among their populations.

The fourth chapter highlights the production of a form of medical knowledge influenced by the needs of urban communal living in the context of forensic investigations. The testimonies of medical professionals supported the workings of the court, by translating physical injuries into legally actionable terms. They described injuries using a specific, codified vocabulary that gave peace officers the necessary tools to determine financial compensations according to the needs of their citizens. These professionals produced a specific type of knowledge that focused on disability and its relation to labour capacity, which provided the aldermen of Ghent and Douai information on the health of their population at an individual level. Medical practitioners—at least in Ghent—thereby employed a contingency system which allowed citizens to receive care first, and pay for it later, as part of the financial compensation they received. Through this system citizens had access to an efficient form of healthcare designed to reduce the risks of permanent impairment. The allocation of financial sums could of course lead to abuse, but several cases suggest that local authorities were aware of this possibility, and deployed regulations designed to curb it. The intervention of medical experts in court thus allowed peace officers to effectively address the health of their citizens, in the service of the necessities of the common good. If expert knowledge on health could be used by urban governments to structure and discipline communal living, medical professionals could also support their own agendas through their interventions in court. Being identified as experts, both by authorities and the population, helped solidify the professional recognition of surgeons (usually a non-university trained class of medical practitioners) in particular, as the privileged medical actors of the court.

The fifth and final chapter of this dissertation shows how the privileged relationship between urban governments and specific medical professions played out outside of court.

It zooms out of the previous geographical and chronological focus of the dissertation, to include more cities (namely Antwerp, Bruges, Mechlin and Ypres) and their documentation of practices of medical practitioners up to 1550. By doing so this chapter shows that the governments of these cities actively manipulated medical knowledge outside of court to impose moral and hygienic norms on their populations, still in service of the common good.

Urban governments perceived medical practice as potentially dangerous and polluting, and they endeavoured to police the training and behaviour of medical practitioners as a prophylactic measure. Medical professionals themselves endeavoured to impose a form of control over their professions, and to seize parts of the medical market. By strictly limiting access and regulating the training and

behaviour of their members, barber-surgeons' guilds aimed to protect the reputation and social recognition of their profession. Guilds also used Galenic knowledge as a tool to identify educated professionals and exclude practitioners they perceived as quacks, and by doing so, established monopolies over their profession. The agendas of the various actors of the medical market thus sometimes aligned with those of municipal authorities, which could lead to active cooperation between them, or these interests could diverge, leading to clashes. Indeed urban governments could only achieve their biopolitical objectives through active collaboration with—institutionalized—medical professions, and at the same time, these objectives included a form of control over the behaviour of medical professionals active in their cities. This situation led to intense biopolitical negotiations, which could in turn have an impact on social organization, political power repartition, and ultimately communal well-being.

This dissertation demonstrates that defining health as part of one of the necessities of the common good led Flemish town councils to rethink power distribution among their population, and re-evaluate the political powers they awarded to (certain) medical practitioners. Urban governments made healthcare workers both objects and subject of the tools of biopower they operated. This study highlights the ambiguous position occupied by medical professionals (individually and as groups) in the socio-political structure of Flemish cities, and challenges the traditional view of a top-down, or even bottom-up policing of health practices. Rather, it shows multi-vectorial negotiations, in which various actors, including citizens themselves, endeavoured to serve their own interests, which could coincide or contradict each

Samenvatting

Zorgen voor het Stedelijke Lichaam: Forensisch Onderzoek en Biopolitieke Strategieën in Vlaamse Steden, 1250-1500

Deze dissertatie onderzoekt de biopolitieke strategieën van laatmiddeleeuwse Vlaamse stadsbesturen, door de lens van zoendingen. Historici hebben middeleeuwse samenlevingen vaak gezien als inherent gewelddadig. Toch zetten Vlaamse stadsbesturen actief strategieën en infrastructures in, om geweld en de gevolgen ervan voor hun bevolking te beperken, als een manier om het gemeenschapsleven te structureren. Een van deze strategieën was zoendingen, een juridisch proces dat gebaseerd was op medische kennis en bedoeld was om te bemiddelen in privéconflicten tussen burgers, door financiële en eergerelateerde vergoedingen aan te bieden. Conceptueel kwam dit systeem voort uit het Germaanse principe van het wergild, ook bekend als de 'prijs van mens', dat compensatietarieven vastlegde voor moorden en verlies van lichaamsdelen. Zoendingen namen medische deskundigen op in hun besluitvormingsproces en boden compensaties die waren aangepast aan de specifieke fysieke, maar ook mentale gezondheidsschade die werd opgelopen tijdens privéconflicten. Stedelijke overheden konden op hun beurt de kennis over gezondheid die in deze context werd geproduceerd gebruiken als een instrument van biopolitiek, om fysiek geweld te beperken en de levenskrachten van hun bevolking te beheren. Op die manier maakten ze gebruik van biopolitieke bestuurstechnieken, gedefinieerd als het gebruik van medische kennis om het gemeenschapsleven te structureren en te disciplineren. Gebaseerd op de gerechtelijke verslagen van *paysiers* (de ambtenaren verantwoordelijk voor zoendingen) en op voorschriften die werden opgelegd aan chirurgen belicht deze dissertatie de rol van medische deskundigen in de biopolitieke strategieën van Vlaamse stadsbesturen.

Dit proefschrift richt zich op de Vlaamse steden Gent en Douai en laat eerst zien hoe het bevorderen van vrede en het delegitimeren van geweld aansloten bij de biopolitieke agenda's van gemeentelijke overheden. Door middel van zoendingen boden Vlaamse stadsbesturen hun burgers een alternatief voor de eindeloze cyclus van vergeldingsacties veroorzaakt door interpersoonlijke conflicten. Ze deden dit omdat het terugdringen van geweld een manier was om de gezondheid van hun burgers te bevorderen ter ondersteuning van de economische productie en de militaire inspanningen van de stad. Vervolgens wordt aangetoond dat de forensische expertise die medische deskundigen in de rechtszaal inbrachten, zoendingen tot een efficiënt instrument van biopolitiek maakte. In de context van zoendingen was forensische medische kennis een manier om het gezag van de *paysiers* te legitimeren. Het stelde ambtenaren ook in staat om gedeelde middelen toe te wijzen in verhouding tot de deelname van hun burgers aan gemeenschappelijke doelen. Tot slot breidt deze dissertatie

haar focus uit om te onderzoeken hoe de inzet van biopolitieke strategieën de relatie tussen medici en stedelijke overheden beïnvloedde. Door te vertrouwen op de getuigenis van specifieke beroepsbeoefenaren (een beroepsgroep in het algemeen of individuele beroepsbeoefenaren, d.w.z. artsen of chirurgen) konden stadsbesturen medische experts identificeren, wier kennis ze ook buiten de rechtssystemen om konden gebruiken. Stedelijke overheden konden monopolies of zelfs politiebevoegdheden toekennen aan bepaalde beroepen boven andere, en zo de medische markt in hun steden beïnvloeden. Door het reconstrueren van de medische discoursen en praktijken die interverieerden in de context van zoendingen, nuanceert dit proefschrift het idee dat medische vakmensen passieve agenten waren die van bovenaf opgelegde vormen van controle uitoefenden, en complexificeert het onze eerdere opvattingen over de agency van medische professionals.

Het eerste hoofdstuk situeert zoendingen binnen de rechtssystemen van Gent en Douai, en belicht de politieke discoursen en strategieën die de regeringen van deze steden motiveerden om een dergelijke juridische structuur in te zetten. Premoderne Vlaamse stedelijke overheden gebruikten het begrip van algemeen welzijn - door hen begrepen als een vorm van gemeenschappelijk leven dat alle leden van de gemeenschap bevoorrechte - om gemeenschappelijke doelen te definiëren, die het toezicht over het lichaam en de geest van hun burgers rechtvaardigden. Onder deze doelstellingen zagen ze vrede als een van de noodzakelijkheden van het algemeen welzijn. Door sociale cohesie konden de regeringen van Gent en Douai hun bevolking beschermen tegen geweld en fysieke schade. Ze zetten zoendingen in als een manier om geweld te delegitimeren en alternatieven aan te bieden. Door medische kennis in deze procedures te integreren, bevorderden schepenen een visie op gezondheid die gericht was op arbeid en productiviteit, wat voldeed aan hun economische en militaire doelstellingen. Stedelijke overheden beschouwden economische stabiliteit en militaire kracht als cruciaal om privileges binnen het graafschap Vlaanderen veilig te stellen. Zulke doelstellingen rechtvaardigden de belangrijke menselijke en financiële investeringen die de regeringen van Douai en Gent deden om zoendingen op te zetten. Deze functioneerden als een rechtbank, die verschillende inkomsten genereerden en de regelmatige aandacht van ambtenaren opeisten. De straffen die werden opgelegd in het kader van deze procedures, die tot doel hadden te compenseren en te kalmeren in plaats van te straffen en uit te sluiten, illustreren hun doelstelling om de gezondheid en de sociale cohesie binnen de gemeenschap te herstellen. Deze doelstellingen maakten de zoendingen aantrekkelijk voor de burgers van Gent en Douai, die er een echt alternatief in zagen voor fysiek geweld, zoals blijkt uit het aantal zaken dat jaarlijks in Gent werd berecht.

Het tweede hoofdstuk richt zich op de notie van het algemeen welzijn, als onderdeel van de politieke discoursen die zowel door gemeentelijke overheden als door burgers zelf werden gebruikt om te onderhandelen over hun plek in het stedelijke gemeenschapsleven. Wanneer dit concept door Vlaamse stadsbesturen werd verwoord, was het gericht op het welzijn van de burgers in de stedelijke gemeenschap. Burgerschap werd opgevat als een uitwisseling tussen de stad en de burgers: zij leverden werk en vervulden plichten in ruil voor voordelen en privileges. Zowel in Gent als in Douai maakt het gewoonterecht met betrekking tot het burgerschap duidelijk dat alleen personen die effectief deelnamen aan de gemeenschappelijke doelstellingen van hun stad toegang hadden tot de voordelen die verbonden waren aan het burgerschap. Toch werd in beide steden de manier waarop de autoriteiten de arbeidsproductie van hun burgers waarnamen en beloonden beïnvloed door factoren als geslacht en leeftijd. Zoendingen, die een voorbeeld zijn allerlei privileges die geassocieerd worden met burgerschap, helpen om bloot te leggen hoe specifieke groepen binnen de gemeenschap werden waargenomen door de lokale autoriteiten. Kinderen produceerden weliswaar een vorm van arbeid die waardevol was voor hun familie, maar ze werden eerder beschouwd als een investering voor de toekomst dan als een actieve bron van productie. Dit leidde ertoe dat veel actoren, waaronder gemeentelijke overheden, strategieën ontwierpen om hen te beschermen tegen fysieke schade. Kinderen konden ook een beperkte vorm van burgerschap krijgen die hun volledige toegang gaf tot wettelijke bescherming en gezondheidszorg onder toezicht van een voogd. Pas nadat ze meerderjarig waren, konden jongeren een onafhankelijke juridische identiteit aannemen en aanspraak maken op politieke vertegenwoordiging. De vorm van burgerschap die door de regeringen van Gent en Douai aan vrouwen werd toegekend, verschilde ook sterk van die van volwassen mannen. De vrouwen van Gent en Douai bereikten een hoge graad van agency die tot uiting kwam in de effectieve strategieën die ze gebruikten om hun eisen voor de rechtbank te ondersteunen. Dit getuigt van hun actieve deelname aan de arbeidsproductie die zowel door de gemeentelijke overheden als door de gemeenschappen werd erkend. Toch werd deze agency nog gedeeltelijk verhuld door patriarchale sociale structuren, die hen uitsloten van gilden en hun deelname als minder belangrijk zagen dan die van mannen. Dit hoofdstuk laat zien dat zoendingen, door rekening te houden met de productiviteit van individuen, fungeerden als een instrument van biopolitiek, dat gemeentelijke autoriteiten kon helpen om de gemeenschappelijke inspanningen beter te beheren en (waardevolle) privileges te verdelen.

Het derde hoofdstuk onderzoekt de rol van eer en de emoties die ermee verbonden zijn, zowel als brandstof voor conflictueuze interacties, als als bron van humorale onevenwichtigheid. In laatmiddeleeuwse samenlevingen fungeerde eer als een sociaal kapitaal dat, wanneer het publiekelijk erkend werd, de sociale mobiliteit van de drager vergemakkelijkte. Wanneer eer in twijfel werd getrokken, kon het

de bron zijn van conflicten en lange cycli van gewelddadige vergelding. Toch begrepen de inwoners van Gent en Douai dat eergereleerde conflicten, omdat ze konden leiden tot verwondingen, boetes en sociaal isolatie, een zekere prijs vertegenwoordigden. Daarom ontwikkelden ze strategieën om hun aanspraken op eer te regelen en tegelijkertijd hun middelen efficiënt te beheren, in wat wetenschappers een economie van eer hebben genoemd. De stedelijke autoriteiten zagen, in lijn met de Galenische theorieën, de passies van de ziel die door eer en schaamte werden opgewekt als een bedreiging voor de gezondheid van hun gemeenschappen. Sterke emoties konden leiden tot lichamelijke ziekten, maar verhoogden ook de neiging van individuen om hun toevlucht te nemen tot geweld. Door de christelijke moraal te integreren in de eervolle straffen die ze oplegden, probeerden de paisyrders de emotionele toestand van hun bevolking te beïnvloeden. Op die manier bevorderden zij ook de gezondheid en harmonie in hun gemeenschappen, als onderdeel van de behoeften van het algemeen welzijn. Ten slotte lag in deze aanspraken op eer hetzelfde idee van evenredige ruil als beschreven in de context van burgerschap, die door Vlaamse juristen soms werd geconceptualiseerd onder het begrip *justicia distributiva*. Volgens dit concept moesten de schepenen van Gent en Douai privileges toekennen aan individuen in verhouding tot hun bijdragen aan de behoeften van de gemeenschap. Toegepast op eer kon *justitia distributiva* dienen om hiërarchieën van individuen in te stellen die gedetailleerder waren dan de brede categorieën van burgerschap, geslacht en leeftijd. Door de eer van hun burgers aan de orde te stellen in de context van zondingen grepen de stedelijke overheden dus verder in betrekking tot de verdeling van middelen en privileges onder hun bevolking.

Het vierde hoofdstuk belicht de productie van een vorm van medische kennis die beïnvloed werd door de behoeften van het stedelijke gemeenschapsleven in de context van forensisch onderzoek. De getuigenissen van medische deskundigen ondersteunden de werking van de rechtbank door fysieke verwondingen te vertalen in juridisch bruikbare termen. Ze beschreven verwondingen met behulp van een specifieke, gecodificeerde woordenschat die *paisyrders* de nodige instrumenten gaf om financiële compensaties te bepalen in overeenstemming met de behoeften van hun burgers. Deze professionals produceerden een specifiek soort kennis die zich richtte op invaliditeit en de relatie tot arbeidscapaciteit, wat de schepenen van Gent en Douai informatie verschafte over de gezondheid van hun bevolking op individueel niveau. Chirurgen - althans in Gent - hanteerden daarbij een contingentsysteem dat burgers in staat stelde om eerst zorg te ontvangen en die later te betalen, als onderdeel van de financiële vergoeding die ze ontvingen. Via dit systeem kregen burgers toegang tot een efficiënte vorm van gezondheidszorg die erop gericht was de risico's op blijvende invaliditeit te verminderen. De toewijzing van financiële bedragen kon natuurlijk leiden tot misbruik, maar verschillende zaken suggereren dat lokale overheden zich bewust waren van deze mogelijkheid en regels toepasten om dit tegen te gaan. De tussenkomst van medische experts in de rechtbank stelde paisyrders dus in staat

om de gezondheid van hun burgers effectief beïnvloeden, in dienst van de noden van het algemeen welzijn. Als deskundige kennis over gezondheid door stedelijke overheden kon worden gebruikt om het gemeenschappelijk leven te structureren en te disciplineren, dan konden medische deskundigen ook hun eigen agenda ondersteunen door hun interventies in de rechtbank. Geïdentificeerd worden als experts, zowel door de autoriteiten als door de bevolking, hielp de professionele erkenning van met name chirurgen (meestal een niet-universitair opgeleide klasse van medici) als de bevoorrechte medische actoren van de rechtbank te versterken.

Het vijfde en laatste hoofdstuk van dit proefschrift laat zien hoe de bevoorrechte relatie tussen stedelijke overheden en specifieke medische beroepen, zich buiten de rechtbank manifesteerde.

Het zoomt uit van de eerdere geografische en chronologische focus van het proefschrift, om meer steden op te nemen (namelijk Antwerpen, Brugge, Mechelen en Ieper) en hun documentatie van de praktijken van medische beoefenaars te onderzoeken tot 1550. Hierdoor laat dit hoofdstuk zien dat de overheden van deze steden actief medische kennis gebruikten buiten de rechtbank, om morele en hygiënische normen op te leggen aan hun bevolking, nog steeds in dienst van het algemeen welzijn. Stedelijke overheden beschouwden medische praktijken als potentieel gevaarlijk en corrumperend en probeerden de opleiding en het gedrag van chirurgen te controleren als preventieve maatregel. Medische vakmensen probeerden zelf een vorm van controle over hun beroep op te leggen, en delen van de medische markt te monopoliseren. Door de toegang strikt te beperken en de opleiding en het gedrag van hun leden te reguleren, wilden gilden de reputatie en sociale erkenning van hun beroep beschermen. De gilden gebruikten de Galenische kennis ook als instrument om behoorlijk opgeleide professionals te identificeren en beoefenaars die ze als kwakzalvers beschouwden uit te sluiten. De agenda's van de verschillende spelers op de medische markt konden soms overeenkomen met die van de gemeentelijke overheden, wat kon leiden tot actieve samenwerking tussen hen, of deze belangen konden conflicteren, wat tot botsingen leidde. Stedelijke overheden konden hun biopolitieke doelstellingen alleen bereiken door actief samen te werken met geïnstitutionaliseerde medische beroepen, en tegelijkertijd omvatten deze doelstellingen een vorm van controle over het gedrag van medische vakmensen die actief waren in hun steden. Deze situatie leidde tot intense biopolitieke onderhandelingen, die een impact konden hebben op de sociale organisatie, de politieke machtsverdeling en uiteindelijk het welzijn van de gemeenschap.

Dit proefschrift toont aan dat het definiëren van gezondheid als een van de noodzakelijkheden van het algemeen welzijn Vlaamse stadsbesturen ertoe aanzette om de machtsverdeling onder hun bevolking te heroverwegen, en de politieke bevoegdheden die ze toekenden aan (bepaalde) medici opnieuw te evalueren. Stedelijke overheden maakten gezondheidswerkers zowel object als subject van de instrumenten van biopolitiek die ze hanteerden. Deze studie belicht

de ambigue positie die medische vakmensen (individueel en als groep) innamen in de sociaal-politieke structuur van Vlaamse steden en compliceert de traditionele visie van een top-down of bottom-up aanpak van gezondheidspraktijken. Het toont veeleer multivectoriële onderhandelingen waarin verschillende actoren, waaronder burgers zelf, hun eigen belangen trachtten te dienen, die konden samenvallen met die van de gemeenschap of die tegenspreken.